

УДК 342.25

Дорош В.Ю., к.е.н, доцент
Dorosh V., Ph.D., Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-4111-9337>

Камінська І.М., к.е.н, доцент
Kaminska I. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0001-6181-7522>

Пархомова А.В.
Parkhomova A.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Луцький національний технічний університет

У статті систематизовано найбільш вживані наукові підходи до ідентифікації поняття «соціальна сфера» та подано власне бачення поняття «фінансування соціальної сфери», під яким розуміємо формування і використання бюджетних коштів на фінансування галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб і рівень життя людей, їх добробут, споживання (освіта, культура, охорона здоров'я тощо).

Промоніторено основні показники фінансування соціальної сфери ОТГ, зокрема проведено оцінку структури, динаміки видатків соціальної сфери бюджетами ОТГ Волинської області здійснено аналіз виконання видатків соціальної сфери бюджетами територіальних громад.

Проведено SWOT-аналіз механізму фінансування соціальної сфери в Україні. Виявлено, що в Україні, у тому числі ОТГ, на разі невідпрацьована співпраця з недержавним сектором, із благодійними та релігійними організаціями. Тому основне навантаження лежить на бюджетах різних рівнів. Вважаємо, що роздержавлення соціальної сфери через децентралізацію соціальних послуг, детальний підбір постачальників послуг усіх форм власності, залучення громадських, приватних і благодійних організацій має стати пріоритетом при формуванні соціальної політики держави.

Ключові слова: адміністративно-територіальна реформа, фінансування, децентралізація, місцеві бюджети, бюджетний процес, соціальна сфера, об'єднані територіальні громади.

SPECIFIC FEATURES OF SOCIAL SPHERE FINANCING OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE VOLYN REGION

Lutsk National Technical University

The most common scientific approaches to the identification of the concept of «social sphere» are systematized in the article. The author's interpretation of the concept of «financing the social sphere» are suggested. By which the authors mean the formation and use of budget funds to finance industries, enterprises, organizations that are directly related and determine the way and standard of living people, their well-being, consumption (education, culture, health care, etc.).

The main indicators of financing the social sphere of UTCs are monitored, in particular, an assessment of the structure, dynamics of social expenditures by the budgets of UTCs of the Volyn region, and an analysis of the implementation of social expenditures by the budgets of territorial communities is carried out.

A SWOT-analysis of the mechanism for financing the social sphere in Ukraine was carried out. It was revealed that in Ukraine, including UTCs, there is unworked cooperation with the non-state sector, with charitable and religious organizations now. Therefore, the main burden lies with the budgets of different levels. We believe that the denationalization of the social sphere through the decentralization of social services, a detailed selection of service providers of all forms of ownership, the involvement of public, private and charitable organizations should become a priority in the formation of the state's social policy.

Key words: administrative-territorial reform, financing, decentralization, local budgets, budget process, social sphere, united territorial communities.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з переконливих умов становлення соціально орієнтованої держави є спроможність об'єднаних територіальних громад забезпечувати сталий розвиток територій, а це стає можливим при наявності ефективної бюджетної політики в цілому та бюджетного процесу зокрема. Особливо гостро це питання постає у процесі фінансування соціально-культурних видатків, від яких на пряму залежить соціально-економічне становище країни, її регіонів та простих громадян.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки проблеми фінансування соціальної сфери бюджетами ОТГ Волинської області бюджетів внесли вчені-економісти: Е.К. Зінь, М.К. Орлатий, Л.Я. Баранова, А.І. Левин, А.М. Бабич, Є.В. Єгоров, Є.В. Горшеніна, В.А. Лазарев, Р.П. Підлипної, В.І. Куценко, О.А. Грішнова, В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова, В.Є. Козак, С.А. Шевель, Л.О. Лазутіна, А.А. Пакуліна, Г.С. Пакуліна, І.О. Верховод, С.М. Марєєв, Г.П. Солодков та ін. [1-20].

Цілі статті – дослідити концептуальні засади фінансування соціальної сфери об'єднаних територіальних громад в Україні, провести моніторинг основних показників фінансування соціальної сфери ОТГ Волинської області та запропонувати шляхи покращення фінансування соціальної сфери ОТГ Волині

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Формування соціальної сфери, яка б стимулювала поліпшення рівня та якості життя населення не можливе без достатнього розміру бюджетного фінансування.

Разом з тим необхідно враховувати той факт, що на соціальну сферу покладено вирішення низки завдань, котрі мають першочергове значення для розвитку економіки і позитивно впливають на головну продуктивну силу суспільства – людину, а саме:

- досягнення гідного рівня матеріального добробуту й умов життя людей;
- забезпечення максимальної продуктивної зайнятості населення, підвищення якості і конкурентоспроможності робочої сили;
- забезпечення прав і соціальних гарантій сім'ям;
- підтримка соціально найуразливіших верств населення;
- підвищення народжуваності та зниження смертності населення, збільшення тривалості життя [1].

На нашу думку, першочерговим завданням нашого дослідження є ідентифікація поняття «соціальна сфера» Це необхідно, оскільки, в науковій літературі немає єдиного підходу до змісту цього поняття.

Результати дослідження згрупуємо у табл. 1

Проведене дослідження дозволило систематизувати найбільш вживані наукові підходи до ідентифікації поняття «соціальна сфера» та подано власне бачення поняття «фінансування соціальної сфери». Отже, фінансування соціальної сфери – це формування і використання бюджетних коштів на фінансування галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб і рівень життя людей, їх добробут, споживання (освіта, культура, охорона здоров'я тощо).

У цілому соціальна сфера формується за допомогою двох складових:

«1) ринкових, або автономних, – торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, житлово-комунальне господарство, туризм, доходні об'єкти рекреаційного комплексу;

2) неринкових, або бюджетних, – охорона здоров'я, освіта, наука, культура і спорт, об'єкти рекреаційного комплексу, що вимагають державного чи регіонального (місцевого) фінансового втручання» [18, с. 153; 19].

Метою розвитку соціальної сфери країни є підвищення якості життя населення, що включає не лише споживання матеріальних благ та послуг, а й задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат. Досягнення цієї мети потребує значних затрат фінансових ресурсів, акумулювання яких повинно відбуватись як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Наукові підходи до ідентифікація поняття «соціальна сфера»

Автор	Наукове трактування терміну
Е.К. Зінь	«діяльність стосовно здійснення просторових процесів у суспільстві, впровадження раціональних форм організації життя людей з точки зору умов праці, побуту, відпочинку, розвитку особистості, відновлення життя, відтворення населення. Ця сфера, як зазначає науковець, безпосередньо пов'язана з політикою, економікою, соціологією, демографічними дослідженнями тощо» [2, с. 126].
М.К. Орлатий	«відображає певне коло специфічних відносин, що складають єдину систему, знаходить своє відображення у процесах, що забезпечують життєдіяльність людини у суспільстві» [3, с. 7].
Л.Я. Баранова, А.І. Левин	«сфера суспільних відносин, яка охоплює інтереси класів і соціальних груп, націй і народностей, відносини суспільства і особистості, умови праці і побуту, здоров'я і відпочинку» [4, с. 152].
А.М. Бабич, Є.В. Єгоров	«система економічних відносин, що формуються в сфері освіти, культури і мистецтва, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального забезпечення, житлово-комунального господарства та в інших її галузях в умовах обмеженості ресурсів. Економічні відносини в цій сфері складаються в процесі відтворення соціальних благ, що набувають як речову форму, так і форму послуг, або корисного ефекту праці, що споживається в процесі його виробництва» [5, с. 9].
Є.В. Горшеніна	«широка сукупність галузей, які визначають не тільки рівень життя людей, але й спосіб їхнього життя» [6, с. 53].
В.А. Лазарев	«соціальна сфера продукує різноманітні послуги для населення, а до її галузей відносяться ті, які безпосередньо впливають на людину, умови її проживання, оточуюче середовище (охорона здоров'я, освіта, культура тощо)» [7, с. 58]
Р.П. Підліпної	«сектор економіки, в якому здійснюються виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави як гаранту економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення» [8, с. 63]
В.І. Куценко	«сукупність галузей, що без-посередньо пов'язані та найбільше визначають рівень життя населення та доступність для нього основних благ, необхідних для формування і розвитку особистості» [9, с. 56].
О.А. Грیشнова	«сфера освоєння інвестицій в людський капітал, причому абсолютно незалежно від специфіки технологій задоволення потреб людини в благах, важливих для формування і розвитку її капіталу» [10, с. 32].
В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова	«сфера життєдіяльності людського суспільства, де реалізуються інтереси класів, соціальних груп, етнопонаціональних спільнот, що охоплює широку палітру соціального простору – від умов праці, побуту, здоров'я до соціально-класових, етнопонаціональних, сімейно-шлюбних відносин» [11, с. 344].
В.Є. Козак	«соціальна сфера включає частину галузей соціальної інфраструктури, що надають послуги» [12, с. 4].
С.А. Шевель	«простір відтворення повсякденного життя, розвиток та самореалізація людини як особи» [13, с. 17].
Л.О. Лазутіна	«сфера, в якій безпосередньо не здійснюється виробництво продукції, але завдяки якій створюються умови для її виробництва, життєдіяльності, піднесення значення сільського способу життя тощо» [14, с. 153].
А.А. Пакуліна і Г.С. Пакуліна	«сукупність інституційних одиниць (позабюджетні фонди, благодійні фонди, професійні спілки), державних і недержавних організацій (наукові, правоохоронні, освітні, медичні), які виробляють суспільно-корисні блага і послуги, мета яких полягає у підвищенні індивідуального і суспільного добробуту, що сприяє підтримці суспільства в стані економічної рівноваги» [15, с. 84].
І.О. Верховод	«сукупність установ, що обслуговують процеси відтворення людського потенціалу, разом із специфічними нормами, правилами, процедурами (інститутами), що сформувались у процесі їх діяльності, називають соціальною сферою» [16, с. 28]
С.М. Марєєв, Г.П. Солодков	«інституційні одиниці розглядають установи, що сприяють відтворенню людини та людської особистості» [17, с. 6].

Під фінансовим забезпеченням соціальної сфери варто розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави.

Фінансове забезпечення соціальної сфери володіє певними атрибутами, щодо джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів у соціально-побутовій і соціально-культурній складових цієї галузі. «Специфіка фінансового забезпечення функціонування соціальної сфери полягає в тому, що в таких галузях, як освіта, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, культура переважає бюджетне фінансування, а в побутовому обслуговуванні, громадському харчуванні, частково у фізичній культурі більшість суб'єктів господарювання функціонують на засадах комерційного розрахунку, що передбачає самофінансування та кредитування» [6, с. 30-32].

Аналізу фінансування соціальної сфери об'єднаних територіальних громад Волинської області передуватиме моніторинг основних бюджетних показників територіальних громад Волинської області.

Комплексна діагностика ОТГ Волинської області за основними бюджетними показниками –дозволить сформулювати сценарії їх подальшого розвитку, ключові виклики, можливості та перспективи. На рис.2. подано порівняння власних доходів загального фонду бюджетів ОТГ Волинської області у 2018-2019 рр.

Зазначимо, що економічний потенціал ОТГ Волині різниться, що впливає на їх можливість ефективно формувати власні бюджети і фінансувати видатки, які прямопропорційно впливають на життєздатність громад.

Як видно з рис. 1. Боратинська ОТГ за власними доходами загального фонду є найпотужнішою громадою за результатами 2018 - 2019 рр. Вона мала у 2019 році майже 143 млн грн власних доходів загального фонду, що на 8,66 % більше рівня 2018 р. У середньому за останній рік усіма ОТГ Волинської області забезпечено ріст вище згаданого показника на рівні 115,88 %.

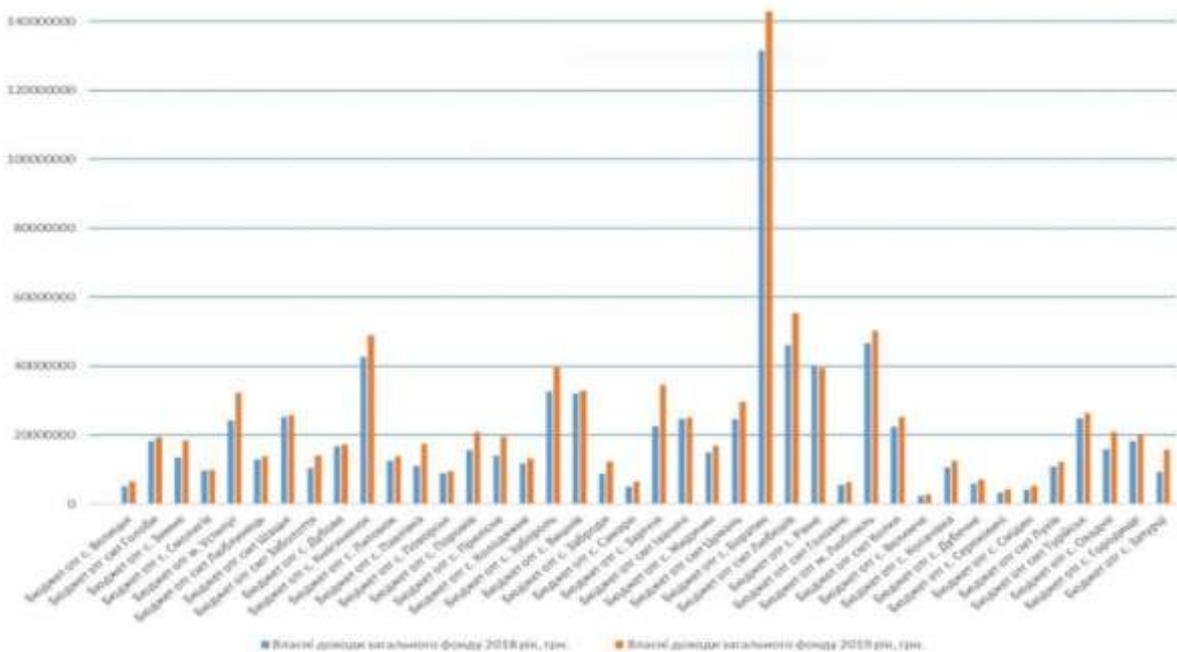

Рис. 1. Порівняння власних доходів загального фонду бюджетів ОТГ Волинської області у 2018-2019 рр

Динаміку власних надходжень на 1-ну особу бюджетів ОТГ Волинської області у 2018-2019 рр наведено у табл.2.

Таблиця 2

Динаміка власних надходжень на 1-ну особу бюджетів ОТГ Волинської області у 2018-2019 рр

Територіальна громада	Власні надходження на 1-ну особу у 2018 р., грн	Власні надходження на 1-ну особу у 2019 р., грн	Темп росту, %	Приріст, грн
Боратинська	17577,31	18679,26	106,27	1101,95
Підгастьська	-	12995,57	-	12995,57
Зарічанська	5213,84	8070,90	154,80	2857,06
Липинська	-	7451,95	-	7451,95
Рівненська	7067,84	7071,88	100,06	4,04
Княгининівська	5402,56	6101,94	-	699,38
Городищенська	5052,58	5590,07	110,64	537,49
Заборольська	4353,94	5153,05	118,35	799,11
Смолигівська	4985,25	4960,81	99,51	-24,44
Дубівська	4563,27	4704,33	103,09	141,06
Вишнівська	4505,37	4661,91	103,47	156,54
Жидичинська	3927,92	4413,48	112,36	485,56
Устилузька	3203,66	4356,07	135,97	1152,41
Оваднівська	3266,24	4321,57	132,31	1055,33
Ківерцівська	-	3732,58	-	3732,58
Поромівська	2680,13	3592,00	134,02	911,87
Прилісненська	2438,93	3418,13	140,15	979,2
Турійська	3240,54	3394,95	104,76	154,41
Торчинська	-	3374,78	-	3374,78
Литовезька	2985,92	3310,67	110,88	324,75
Любомльська	2902,05	3134,66	108,02	232,61
Шацька	2914,50	2991,35	102,64	76,85
Колодяженська	2553,29	2831,48	110,90	278,19
Луківська	2445,72	2745,97	112,28	300,25
Старовижівська	-	2686,22	-	2686,22
Затурцівська	1528,62	2626,70	171,83	1098,08
Іваничівська	2549,29	2615,23	102,59	65,94
Тростянецька	-	2563,04	-	2563,04
Гіркополонківська	-	2562,67	-	2562,67
Зимнівська	1782,04	2445,89	137,25	663,85
Копачівська	2005,68	2383,70	118,85	378,02
Цуманська	1910,07	2287,80	119,78	377,73
Голобська	2089,39	2238,61	107,14	149,22
Павлівська	1382,95	2201,66	159,20	818,71
Люблинецька	2000,29	2158,63	107,92	158,34
Війницька	-	2154,03	-	2154,03
Поворська	2000,61	2133,6	106,65	132,99
Привітненська	-	2075,01	-	2075,01
Колківська	1716,17	1947,82	113,50	231,65
Любешівська	1601,98	1942,89	121,28	340,91
Смідинська	1334,59	1694,54	126,97	359,95
Сериховичівська	1245,80	1656,26	132,95	410,46
Велицька	1289,84	1597,98	123,89	308,14
Заболотівська	1101,28	1469,38	133,42	368,1
Дубечненська	1076,08	1273,54	118,35	197,46
Гуго-Боровенська	-	1243,49	-	1243,49
Забродівська	825,00	1166,32	141,37	341,32
Самарівська	882,36	1165,27	132,06	282,91
Головненська	882,05	1010,26	114,54	128,21
Велимченська	597,25	760,61	127,35	163,36
Всього по Волині	3027,06	3541,84	117,01	514,78

За результатами проведеного аналізу у 2019 р. показник надходжень власних доходів на 1-ну особу в усіх територіальних громадах Волинської області збільшився на 514,78 грн (у 17,01 рази) та склав 3541,84 грн. Лише в 1-му ОТГ дохід на одну особу знизився на 0,5 %. Також відмітимо, що прогнозовано територіальною громадою

з найвищим рівнем власних доходів на 1-ну особу у 2019 році є Боратинська ОТГ з показником 18679,26 грн (приріст за рік 6,27 %). Основні бюджетні характеристики ОТГ Волинської області у 2019 році наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Основні бюджетні характеристики ОТГ Волинської області у 2019 році

Територіальна громада	Населення на 01.01.2019	Власні надходження на 1-ну особу, грн	Питома вага управлінських витрат у власних доходах	Капітальні видатки на 1-ну особу, грн
Боратинська	7651	18679,26	8,98	5129,90
Підгаєцька	8549	12995,57	9,93	3914,33
Зарічанська	4275	8070,90	14,46	1646,64
Липинська	5335	7451,95	17,28	2042,59
Рівненська	5567	7071,88	23,29	3328,05
Княгининівська	8004	6101,94	15,78	1555,01
Городищенська	3654	5590,07	23,83	1745,22
Заборольська	7669	5153,05	20,28	2145,95
Смолигівська	1984	4960,81	27,08	1716,15
Дубівська	3654	4704,33	27,90	1479,17
Вишнівська	7024	4661,91	26,42	2474,33
Жидичинська	3814	4413,48	26,19	1720,43
Устилузька	7416	4356,07	26,26	983,26
Оваднівська	4831	4321,57	29,21	1190,63
Ківерцівська	17606	3732,58	11,57	304,26
Поромівська	5790	3592,00	27,37	1128,89
Прилісненська	5706	3418,13	28,08	1994,72
Турійська	7732	3394,95	26,99	354,82
Торчинська	9273	3374,78	26,13	708,50
Литовезька	4175	3310,67	38,82	956,44
Любомльська	16016	3134,66	25,75	1009,31
Шацька	8615	2991,35	26,41	1152,65
Колодажненська	4590	2831,48	39,15	815,60
Луківська	4419	2745,97	25,59	702,63
Старовижівська	10854	2686,22	23,06	822,09
Затурцівська	5972	2626,70	37,25	814,63
Іваничівська	9575	2615,23	28,18	559,81
Тростянецька	4364	2563,04	35,83	726,83
Гіркополонківська	7545	2562,67	32,36	894,32
Зимнівська	7505	2445,89	33,16	1403,27
Копачівська	5279	2383,70	36,03	963,84
Цуманська	12931	2287,80	29,96	1035,54
Голобська	8659	2238,61	37,53	917,91
Павлівська	7932	2201,66	41,81	1214,12
Люблинецька	6424	2158,63	37,61	460,25
Війницька	3671	2154,03	40,70	1063,28
Поворська	4484	2133,6	36,02	1375,30
Привітненська	3534	2075,01	37,05	509,84
Колківська	12944	1947,82	25,59	832,70
Любешівська	28469	1942,89	36,40	810,12
Смідинська	3146	1694,54	43,77	1916,87
Сериховичівська	2548	1656,26	61,80	861,04
Велицька	4030	1597,98	59,05	1140,58
Заболоттівська	9546	1469,38	31,50	1058,67
Дубечненська	5437	1273,54	36,87	789,26
Гуго-Боровенська	5071	1243,49	49,34	706,40
Забродівська	10631	1166,32	33,04	1412,76
Самарівська	5508	1165,27	47,53	1525,49
Головненська	6152	1010,26	53,94	1048,64
Велимченська	3786	760,61	42,46	1147,89
Всього по Волині	359299	3541,84	23,85	1249,77

Найбільша питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без урахування трансфертів) припадає на бюджет Сереховичівської ОТГ–

61,8 % (у 2018 р – 71,6%), найменша – на бюджет Боратинської ОТГ – 8,98 (у 2018 р – 6,8%).

Зауважимо, що середній відсоток видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах по усіх ОТГ Волинської області становить 23,85 %. Територіями, які не перевищують середнє значення за даним показником є Боратинська, Підгаєцьська, Зарічанська, Липинська, Рівненська, Княгининівська, Заборольська, Ківерцівська, Старовижівська територіальні громади, а це лише 18 % від усіх ОТГ Волині.

Варто відмітити той факт, що ті ОТГ регіону у яких зафіксований високий рівень власних доходів на 1-ну особу як правило вирізняються незначною часткою видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ, що може свідчити про факт ефективного функціонування адміністративного апарату досліджених територій.

У 2018 році по 40-ка ОТГ Волинської області розмір капітальних видатків на 1-ну особу (без урахування власних надходжень бюджетних установ) склав 1211,3 грн, у 2019 р. даний показник не значно зріс та становив 1249,77 грн. Найбільше капітальних видатків у 2018 році в розрахунку на одну особу було проведено у Рівненській ОТГ – 3608,3 грн, найменше з бюджету Іваничівської ОТГ – 280,8 грн. Диференціація між показниками 12,9 %. У 2019 р. ситуація змінилася, територіальною громадою, яка лідирувала за даним показником є Боратинська ОТГ 5129,9 грн, найменше з бюджету Ківерцівська 304,26 грн. Диференціація між показниками зросла і зафіксована на рівні 16,9 %.

Важливим є той факт, що на початку 2020 року Уряд визнав спроможними ще 38 об'єднаних територіальних громад. Відповідність перспективним планам областей послужила фактором, який дозволив окремим громадам увійти в цей рейтинг. Зокрема до цього переліку увійшли 2 ОТГ Волинської області: Сошичненська громада – Камінь-Каширський район, Доросинівська громада – Рожищенський район. Це означає, що саме ці ОТГ перейдуть на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України.

Період з 2015 року характеризується в Україні зміною системи місцевого самоврядування і пов'язане в першу чергу з формуванням об'єднаних територіальних громад, які отримавши вагоме фінансове підґрунтя, стали на один щабель з бюджетами міст обласного значення. Разом з цим бюджети об'єднаних територіальних громад отримали можливість належного фінансування соціальної сфери.

За 2019 рік на фінансування галузей соціально-культурної сфери бюджетами ОТГ спрямовано 1654073,4 млн грн, що у п'ять раз більше рівня 2017 року. Як бачимо таке значне зростання спостерігається за усіма функціями. Однак найбільший ріст фіксується за функцією «Соціальний захист» у 6,7 рази. У першу чергу така ситуація пов'язана із безперервним процесом створення нових ОТГ у Волинській області. Так, на сьогодні в рамках добровільного об'єднання територіальних громад в області функціонує 53 ОТГ, з них у 2015 році створено 5 ОТГ, у 2016 році – 10 ОТГ, у 2017 році – 25 ОТГ, у 2018 – 10 ОТГ.

У нинішніх умовах питома вага видатків соціально культурного спрямування підтверджує соціальну спрямованість бюджету Волинської області та зокрема бюджетів ОТГ. Так, частка коштів, яка виділялася на фінансування цільових програм у сфері соціального захисту, охорони здоров'я та освіти є найбільшою. Питома вага видатків соціально-культурного спрямування на кінець 2019 року склала 88 % зведеного бюджету Волинської області.

Таким чином, на підставі дослідження частки соціальних витрат бюджетів ОТГ Волинської області можна зазначити, що витрати соціальної спрямованості займають значну питому вагу у загальних витратах зведеного бюджету.

Наявні тенденції свідчать про збереження структурних пропорцій між складовими бюджетних витрат впродовж досліджуваного періоду.

Найбільш вагомими у 2019 році в структурі залишалися видатки на освіту – 89,22 %. Дані таблиці свідчать, що видатки на фізичну культуру і спорт займають незначну частку та складають в середньому 0,66 %.

Зазначимо, що проблеми розвитку та фінансування соціальної сфери територіальних громад здійснюється доволі неквапливо, особливо така ситуація прослідковується у великих ОТГ. Значна кількість ОТГ перекладає ряд свої функціональних обов'язків на районні структурні підрозділи з питань соціального захисту. Оскільки новостворенні громади не мають достатньо досвіду у цій сфері, то практика свідчить, що підписується Угода про взаємодію між ОТГ та управлінням соціального захисту в сфері надання послуг з соціальної підтримки населення. Тому незначний відсоток, 3,29 %, витрат на соціальний захист у загальних видатках на соціокультурну сферу свідчить лише про недостатній досвід ОТГ самостійно реалізовувати соціальний захист на своїх територіях. Найбільший досвід у цьому напрямі мають ОТГ с. Зимне (16,19 %), ОТГ смт Турійськ (15,76 %) та ОТГ смт Заболоття (10,03 %).

За період дослідження найбільше невиконання запланованих видатків спостерігається за галузями культура і мистецтво та фізична культура і спорт. У 2019 р. виконання запланованих видатків бюджетів ОТГ Волинської області на освіту склали 92,7 %. Неefективне використання бюджетних коштів пов'язане також з незадовільним станом планування та фінансування видатків бюджету на виконання бюджетних програм. Схожі причини обумовили невиконання запланованих показників бюджетних видатків і за іншими галузями соціокультурної сфери: охороною здоров'я, соціальним захистом, культурою і мистецтвом, фізичною культурою та спортом. Так, у 2019 р. заплановані показники бюджетних видатків за вказаними галузями були виконані відповідно на 97,7 %, 96,8 %, 93,8 % та 93,2 %.

Загальний рівень виконання видатків соціально-культурної сфери консолідованим бюджетом Волинської області у 2019 році поданий на рис. 2.

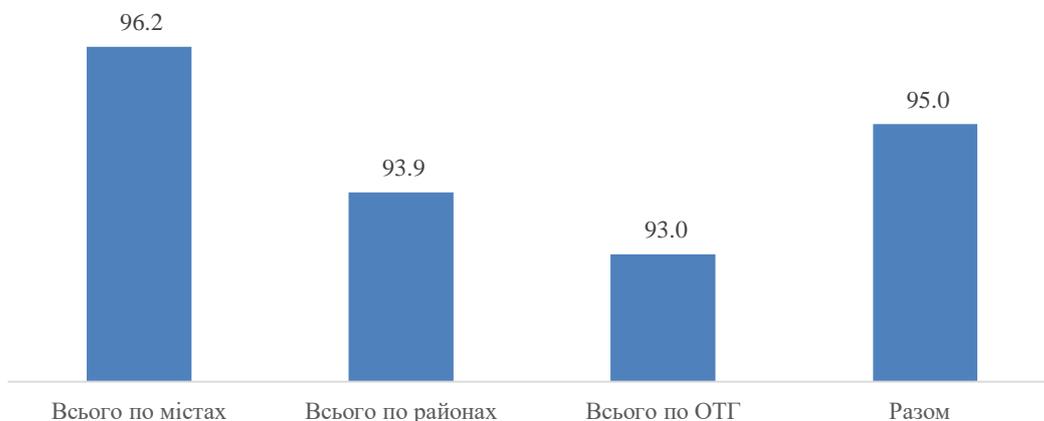

Рис. 2. Загальний рівень виконання видатків соціально-культурної сфери консолідованим бюджетом Волинської області у 2019 році, %

Найвищим рівнем виконавчої дисципліни за видатками соціально-культурної сфери зафіксований у містах обласного значення Волинської області – 96,2 %. Найменший – за бюджетами ОТГ Волині – 93 %. У цілому область забезпечила виконання видатків соціально-культурної сфери на рівні 95 %. Для довідки райони Волинської області виконали бюджетні призначення на 93,9 %.

Наступним етапом аналізу передбачено дослідження виконання видатків соціально-культурної сфери бюджетами ОТГ Волинської області, що дозволить виявити проблеми територій, які не дотримуються виконавчої дисципліни.

На рис. 3. подано моніторинг виконання місцевих бюджетів області за видатками в адміністративно-територіальному розрізі станом на 1 січня 2020 року.

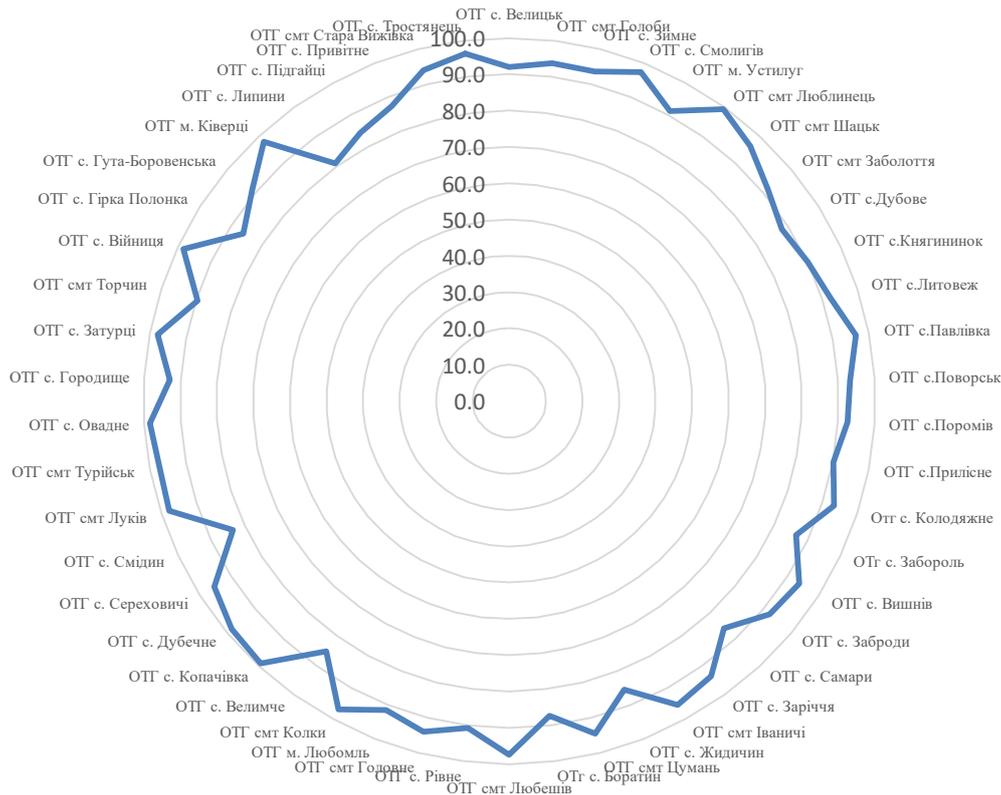

Рис. 3. Виконання видатків соціо-культурної сфери бюджетами ОТГ Волинської області у 2019 році, %

Розглядаючи виконання видатків соціального спрямування місцевих бюджетів Волинської області зауважимо, що жодим регіоном не було забезпечено виконання планових призначень. Найменший рівень виконання спостерігався в ОТГ с. Липини – 80,9 %. Найвищий рівень виконавчої дисципліни належить ОТГ смт Люблинець – 99,4 %, ОТГ с. Копачівка – 99,2 %.

Нині в Україні недостатньо напрацьовані механізми надання ґрунтовної допомоги конкретній особі, сім’ї, окремим соціально вразливим групам, які потребують сторонньої підтримки. В умовах децентралізації та модернізації системи місцевого самоврядування питання реформування соціальної сфери особливо актуальні.

Відповідно, є потреба у додатковому переосмисленні шляхів реформування зазначеної системи з урахуванням кращого зарубіжного досвіду на основі аналізу недоліків і проблем системи соціальних послуг ОТГ в Україні, а також моделювання перспектив її розвитку.

Проаналізуємо переваги, недоліки, можливості та загрози соціальної сфери скориставшись методологією SWOT-аналізу (табл. 4). Результати такого аналізу дозволяють змодельовати сценарії розвитку подій з метою обрання оптимального шляху вирішення тої чи іншої проблеми.

В Україні, у тому числі ОТГ, на разі недостатньо напрацьована співпраця з недержавним сектором, із благодійними та релігійними організаціями. Тому основне навантаження лежить на бюджетах різних рівнів.

На нашу думку, пріоритетом у процесі вітчизняної системи соціальних послуг є роздержавлення соціальної сфери.

Це стане можливим через децентралізацію соціальних послуг, детальний підбір постачальників послуг усіх форм власності, залучення громадських, приватних і благодійних організацій на конкурсних засадах. Що забезпечить зменшення нерівності громадян у доступі до соціальних, медичних, освітніх та інших служб, їх територіальне наближення до місця проживання людини.

SWOT-аналіз механізму фінансування соціальної сфери в Україні

Рис. 3.1. SWOT-аналіз механізму фінансування соціальної сфери в Україні

Основним елементом бюджетної політики є, звичайно, регулювання видатків соціальної сфери місцевих бюджетів, у тому числі бюджетів ОТГ Волинської області. Адже ефективність розподілу фінансових ресурсів через місцеві бюджети впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць і держави в цілому. На основі самостійно підібраних даних оцінимо узгодженість між двома розподілами, що відображають рівень регулювання видаткової частини місцевих бюджетів Волинської області.

Висновки. За для формування ефективного бюджетного механізму фінансування соціо-культурної сфери територіальними громадами необхідно: поетапне та чітке формування програми соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад; з метою забезпечення реальності фінансових показників ОТГ вдосконалити бюджетне планування та прогнозування видатків соціального спрямування; залучати до фінансування соціо-культурної сфери громадських, приватних і благодійних організацій за потреби на конкурсній основі; фінансування соціально-культурної сфери повинно базуватися на принципах, які передбачають зв'язок між обсягами фактичних видатків та результатами надання суспільних послуг; запровадити фінансовий контролінг за бюджетними видатками соціального призначення, коригувати за його результатами управлінські рішення у сфері соціальної політики.

Однак, варто зазначити, що перетворення можуть наступити лише зі зміною сприйняття видатків на соціо-культурну сферу. Вони повинні розумітися не як видатки споживання, які утримують соціальну сферу, а як інвестиції в соціальний розвиток, які можуть стати дієвим інструментом сталого розвитку як країни в цілому, так і об'єднаних територіальних громад зокрема.

Список бібліографічного опису

1. Фахрутдинова Е. В. Роль социальной сферы и социальной политики в обеспечении устойчивого социально-экономического развития страны. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/10/28/1267245220/1.pdf>.
2. Зінь Е.К. Регіональна економіка / Е.К. Зінь. – К. : Професіонал, 2008. – 528 с.
3. Орлатий М.К. Соціальна сфера села та економічний механізм регулювання її розвитку : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / М.К. Орлатий ; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 1999. – 39 с
4. Баранова Л.Я. Потребности, доходы, потребление / Л.Я. Баранова, А.И. Левин. – М. : Экономика, 1988. – 248 с.
5. Бабич А.М. Экономика и финансирование социальной сферы / А.М. Бабич, Е.В. Егоров. – К. : Центр экспертизы и маркетинга КГУ, 1996. – 242 с
6. Горшенина Е.В. Система основных социально-экономических индикаторов для уровня жизни в регионе / Е.В. Горшенина // Вопросы статистики. – 1996. – № 4. – С. 47–55.
7. Лазарев В.А. К вопросу о соотношении понятий «сфера услуг», «непроизводственная сфера», «соци-альная сфера», «сфера обслуживания» и «сфера сервиса» / В.А. Лазарев // Науковедение. – 2016. – Т. 8. – № 6. – С. 53–63.
8. Підлипна Р.П. Соціальна сфера в контексті її функціонування / Р.П. Підлипна // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: економічна. – 2015. – Вип. 48. – С. 62–65.
9. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : [монографія] / В.І. Куценко ; за наук. ред. Б.М. Данилишина. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – 818 с
10. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.
11. Соціальна політика : [навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління»] / [В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова]. – К. : Видавництво УАДУ, 1997. – 360.
12. Козак В.Є. Трансформація економічних відносин в соціальній сфері / В.Є. Козак // Соціальна сфера в перехідній економіці : зб. наук. праць / ред. кол.: В.М. Новиков (відп. ред.) та ін. – К., 2000. – 132 с.
13. Шевель С.А. Социальная сфера общества и личность : [монография] / С.А. Шевель. – Минск : Наука и техника, 1988. – 186 с.
14. Лазутіна Л.О. Економічна сутність категорії «соціальна сфера сільських територій» / Л.О. Лазутіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 150–154.
15. Пакуліна А.А. Дослідження особливостей соціальної сфери України в умовах глобалізації економіки та аналіз трансформації її інституційного середовища / А.А. Пакуліна, Г.С. Пакуліна // Економічний простір. – 2014. – № 84. – С. 80–88
16. Верховод І.О. Теоретичні основи ідентифікації та принципи реформування соціальної сфери економіки сучасної України / І.О. Верховод // Україна: аспекти праці. – 2014. – №. – С. 28–37
17. Мареев С.Н. Социальная сфера социалистического общества / С.Н. Мареев, Г.П. Солодков. – М. : Знание, 1989. – 48 с.

18. Лазутіна Л.О. Економічна сутність категорії «соціальна сфера сільських територій» / Л.О. Лазутіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 150–154.
19. Царук І.М. Теоретичні підходи щодо визначення соціальної сфери як складової економіки та її функцій / І.М. Царук // Економіка. Управління. Інновації. – 2009. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_18
20. Рейтинг інституційної спроможності і сталого розвитку малих та середніх громад України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/Centersupportsmallcity/photos/a.403687113348946/1042165706167747/?type=3&theater>

References

1. Fakhrutdinova E.V. The role of the social sphere and social policy in ensuring sustainable socio-economic development of the country. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/10/28/1267245220/1.pdf>.
2. Zin E.K. (2008). Regional economy. K.: *Professional* – 528 p.
3. Orlatiy M.K. (1999). The social sphere of the village and the economic mechanism of regulating its development: author's ref. dis. Dr. econ. Science: special. 02.08.03. "Organization of management, planning and regulation of the economy". Inst of Agriculture. economy of UAAN. K. – 39 p.
4. Baranova L.Ya., Levin A.I. (1988). Needs, income, consumption. M.: *Economics* – 248 p.
5. Babich A.M., Egorov E.V. (1996). Economics and financing of the social sphere. K.: Center for Expertise and Marketing of KSU. – 242 p.
6. Gorshenina E.V. (1996). The system of basic socio-economic indicators for living standards in the region. *Questions of statistics.* – № 4. – P. 47–55.
7. Lazarev V.A. (2016). On the question of the relationship between the concepts of "service sphere", "non-production sphere", "social sphere", "service sphere" and "service sphere". *Science.* – Vol. 8. – № 6. – P. 53–63.
8. Pidlipna R.P. (2015). Social sphere in the context of its functioning. *Bulletin of the Lviv Commercial Academy. Series: economic.* – Vip. 48. – P. 62–65.
9. Kutsenko V.I., Danylyshyna B.M. (2008). Social sphere: reality and contours of the future (questions of theory and practice): monograph. Nizhyn: Aspect-Polygraph, – 818 p.
10. Grishnova O.A. (2001). Human capital: formation in the system of education and training. K.: Knowledge, – 254 p.
11. Skuratovsky V.A., Paliy O.M., Libanova E.M. (1997). Social policy: a textbook for students, graduate students, doctoral students majoring in "Public Administration". K.: UADU Publishing House, – 360 p.
12. Kozak V.E., Novikov V.M. (2000). Transformation of economic relations in the social sphere. *Social sphere in transition economy: coll. Science. wash.* K., – 132p.
13. Shevel S.A. (1988). The social sphere of society and personality: a monograph. Minsk: Science and Technology, – 186 p.
14. Lazutina L.O. (2013). The economic essence of the category "social sphere of rural areas". *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Finance and credit.* – № 1. – P. 150–154.
15. Pakulina A.A., Pakulina G.S. (2014). Research of features of social sphere of Ukraine in the conditions of globalization of economy and analysis of transformation of its institutional environment. *Economic space.* – № 84. – P. 80–88.
16. Verkhovod I.O. (2014). Theoretical bases of identification and principles of reforming the social sphere of the economy of modern Ukraine. Ukraine: aspects of work. – №. – P. 28–37.
17. Mareev S.N., Solodkov G.P. (1989). The social sphere of socialist society. M.: Knowledge, – 48 p.
18. Lazutina L.O. (2013). The economic essence of the category "social sphere of rural areas". *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Finance and Credit.* – No 1. – P. 150–154.
19. Tsaruk I.M. (2009). Theoretical approaches to defining the social sphere as a component of the economy and its functions. *Economy. Management. Innovations.* – No 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_18
20. Rating of institutional capacity and sustainable development of small and medium communities of Ukraine. URL: <https://www.facebook.com/Centersupportsmallcity/photos/a.403687113348946/1042165706167747/?type=3&theater>

Дата подання публікації 20.09.2020 р.